

Danijela Mišić

Pedagoški fakultet u Vranju
Univerzitet u Nišu

821.111.09-93-31

<https://doi.org/10.18485/filkult.2016.2.ch8>

RECEPCIJA ENGLESKOG ROMANA ZA DECU U PREVODU NA SRPSKI JEZIK I PERCEPCIJA JEZIKA

Sažetak

U ovom radu autor razmatra problem recepcije engleskog romana za decu i mlade u prevodu na srpski jezik. S obzirom na to da roman kao epska forma ima estetsku, saznavnu i kulturnu funkciju, mnoga poetička istraživanja romana u širem evropskom kontekstu ukazuju na specifičnu unutrašnju organizaciju – strukturu koja predstavlja predmet posebnog razmatranja, pre svega prevoda. Moć individualne percepcije realnih ili imaginarnih slika, jezičkih elemenata, stilskih figura dovodi do ličnog stava recipijenta, a sve to im omogućava da učestvuju u doživljaju opisanog i iskazanog. Naša razmišljanja o načinu recepcije biće realizovana na nekoliko odabranih primera uzetih iz školske i slobodne lektire.

Ključne reči: Recepcija, engleski roman za decu, prevod, percepcija, jezik.

Romani imaju estetsku, saznavnu i kulturnu funkciju, te iz tih razloga autori pri pisanju iznose i ugrađuju svoje misli i saznanja vodeći računa o recepcijskim sklonostima čitalaca. Ovi elementi bez kojih roman kao literarna tvorevina ne može da funkcioniše, uglavnom su integrisani u tekst i na taj način ostvaruju naznačena očekivanja. Na taj način stvara vezu sa čitalačkom publikom, što je od značaja za recepciju dela i njegove vrednosti koje se trajno prepoznaju.

Izabrani romani koji čine lektiru učenika osnovnih škola u Srbiji i koji u ovom radu okupiraju našu pažnju, pretpostavljamo, privlače i njihovu pažnju. Iz tih razloga želimo da ispitamo njihova interesovanja. Koristićemo anketu koju ćemo sprovesti po razredima od IV do VIII u nekoliko osnovnih škola. Podatke o korišćenju resursa dečjeg odeljenja

Narodne biblioteke „Bora Stanković“ u Vranju, takođe ćemo uzeti u obzir za analizu što se recepcije tiče. O recepciji kao uslovu za doživljaj i kreativan odnos prema knjizi govorićemo tokom celoga rada, jer i sama teza ne sme mimoići recipijente.

Da bismo odgovorili na pitanja kako mladi čitaoci prihvataju engleski roman u prevodu na srpski, i da bi se, na taj način opravdao sistem i čin prevođenja, obavili smo mikroistraživanje u Američkom kutku narodne biblioteke „Bora Stanković“ u Vranju i Dečjem odeljenju iste biblioteke. Osim toga što smo dali zadatak da proverimo koje romane u originalu i prevodu čitaju, želeli smo da istražimo koje još žanrove recipijenti čitaju u čitalačkim radionicama biblioteke. Podaci do kojih smo došli govore da su najčitanija dela predvođena školskom lektinom, a od slobodne lekture, stripovi, kratke priče, pesme za decu, tekstovi sa ekološkim sadržajem, naučna fantastika. Ova konstatacija odnosi se na prevod i original. Prevaguje u čitanju engleskog romana nose prevodi, što je logično, a jednostavniji tekstovi na engleskom jeziku privlače pažnju onih čitalaca koji žele da uz pomoć rečnika, čitajući original, dođu do suštine jezika koji uče. Interesantno je napomenuti da su im omiljeni romani u prevodu oni tekstovi koji su poslužili kao osnova za crtane ili dugometražne filmove, stripove, lutkarske scene ili mjuzikle. Pomenućemo sledeće romane: *Alisa u zemlji čuda* Luisa Kerola, *Doživljaji Toma Sojera* Marka Tvena, *Robinson Kruso* Danijela Defoa, *Guliverova putovanja* Džonatana Svifta i drugih. Interesovanje postoji i za savremenije romane kao što su *Hari Poter* Džoane Rouling, *Razmažena princeza* književnice Ketī Hopkins... Možemo reći da su ovi prevodi potkrepljeni najznačajnijim biobibliografskim podacima o piscu u vidu predgovora i metodičko-didaktičko aparaturom na kraju knjige. Ovi podaci motivišu čitaoce da svoju čitalačku pažnju usmere ka markantnim događajima i glavnim likovima određenog dela.

Shvatili smo u istraživanju prevoda romana sa stranih jezika na srpski da je roman kao žanr najočigledniji primer prevazilaženja opšteg jezika time što se autorski glas prisutan u romanima razbija dijalogizacijom i drugim specifičnim književno-teorijskim elementima. Začeto kazivanje o recepciji potkrepićemo mislima Iva Andrića: „Svaki čitalac, kad čita, svoj je sopstveni čitalac. Piščevo delo je samo neka vrsta optičke naprave koju on pruža čitaocu da bi mu omogućio da razabere ono, što on, bez te knjige, možda ne bi video u sebi. Kad čitalac u samom sebi prepoznaje ono što

knjiga govori, to je dokaz njene istinitosti” (Andrić 246). Očigledno je da se u ovom Andrićevom tvrđenju ukazuje na moći individualne opservacije realnih ili imaginarnih slika koje dovode do ličnog stava recipijenta na osnovu sopstvenog razmišljanja.

S obzirom na to da roman govori o povezanosti značajnih elemenata koji pokreću radnju s težnjom da je zamišljenom niti koja ih prožima dovedu do kraja u većini romana za decu, pa i u analiziranom pregledu, ti spojevi estetskih specifičnosti su očigledni, ostvareni su vizuelnim meditacijama pisaca, ali se često mogu i podrazumevati. Kontrasti koji se javljaju u prikazivanju likova i događaja pojačavaju dramatičnost i dinamičnost radnje, i time komunikaciju između dela i recipijenta, percepciju jezika i njegovog ritma. Prilikom prevođenja ove karakteristike treba prepoznavati i dati im određeno mesto. Primećeno je tokom analize odabranih romana da tekst i kontekst mogu usložniti romanesknu strukturu, kao što je to slučaj u romanu *Alisa u zemlji čuda* ili *Hari Potter* u originalu i prevodu, ali čitalac, shvatajući teškoće koje su pokrenute piščevom i ličnom imaginacijom, uspeva da doživi sadržinu jer učestvuje u doživljaju opisanog i iskazanog. On je, kao i prikazani junaci, u tzv. kreativnom (stvaralačkom) epicentru jer uočava uzročne veze koje postoje između unutrašnje (duhovne) lepote koju junaci poseduju i onoga što je, iskazano rečju, vidljivo, simbolično rečeno. Ovo traganje i pronalaženje lepota reči, interesantno je, i za original, i za prevod jer na ukazane lepote u delu čitalac reaguje na različite načine. Posebno je zanimjiva uloga odlomaka iz odabranih engleskih romana za decu u originalu i načinu dečjeg pristupa, kao i njihovoj moći đaćkog prevođenja, što školska praksa u svojoj proverbi recepcije komunikacijskih sposobnosti recipijenta praktikuje. U svemu tome bitna je vizija pisaca koja treba da čini suštinski sadržaj jer se u engleskim i drugim romanima provlači ideja o pobedi rada, ljubavi, upornosti i težnji ka znanju, životnom i ljudskom vitalizmu i optimizmu, prirodi koja simbolizuje snagu oblikovanja koju su pisci doživljavali kao stvaralačku, živu energiju (elen vital), kao uzlazno kretanje života. Takav je slučaj u romanima *Robinson Crusoe*, *Lesi se vraća kući*, *Zov divljine*, *Oliver Twist* i u drugima u kojima se čine nadljudski naponi kako bi se savladale prirodne i geografske prepreke kako bi se povratkom obnovio život, drugačiji od prethodnog.

Pisci su u svojoj stvaralačkoj imaginaciji gradili raznovrsne likove, kreirali njihove sudbine, preplitali kulture, životne predstave i jezike,

prošlo i sadašnje kako bi oslikali svetove kao životne pozornice na čijim se daskama igra mnoštvo uloga. U tom smislu treba sagledati i psihološki aspekt recepcije. Različite individue pronalaze sličan smisao jedne određene knjige, ali je doživljavaju na različite načine, što zavisi od njihovog intelekta, mentalnog sklopa, razvijenosti duha, poimanja prirode i života... Ovakav stav prema recepciji ponuđenog dela vodi nas u različita tumačenja Alisinog sna i okvira koji on gradi i doživljava, imaginarnih ili realnih, ostalih analiziranih junaka u odabranim romanima engleskih pisaca za decu i mlade. Tako se već pomenuti san junakinje romana, Alise, ne može tumačiti bukvalno, već metaforično, imajući, pri tom, u vidu sposobnost transponovanja realnosti u fikciju i fantastike u stvarnost.

Ovo pomeranje, po prostoru i izmeštanje vremena, koliko smo mogli da pratimo prevod i razvoj prevoda romana *Alisa u zemlji čuda* sa engleskog na srpski jezik, ukazuje na novu ulogu ovakvog, i sličnih vrsta romana, na specifičan odnos prema kreativnom dečjem svetu. Zato susrete sa životinjama, kao što su beli zec, kornjača, gusenica treba, što se tiče proučavalaca, shvatiti kao arhetipske simbole koji kod čoveka mogu podstaći određenu vrstu emocija i saznanja o svetu koji se uvek iznova javlja sa novim slikama i simbolima života.

U prevedenom romanu nabrojani simboli izbijaju iz teksta sa namerom da piščeve misli iskažu na poseban način kroz akcije, svest junaka i razvoj njenog duhovnog sveta. Zato Alisa predoseća, i kroz predosećanje shvata da u životu ništa nije stalno, osim promena koje oseća u svom fizičkom i emocionalnom izrastanju. Mnoge protivurečnosti na koje pisac ukazuje, i doživljava susretanja, podstiču njegovu psihičku energiju i energiju junaka, da dijalogom, ironijom, portretisanjem likova, monolozima i drugim književnim elementima, projektuju stvarnost njihovog postojanja. Svi životni izazovi našli su svoje mesto u romanu, među kojima Alisina zamisao da negde može i mora postojati neka životna svetlost u kojoj se može opstati. Svaki njen pokušaj da odredi sebe u tom imaginarnom postojanju dobija značenje i smisao u nizu slika koje čine romanesknu tekstualnu celinu koja je po svojim značenjima bliska deci.

Ukoliko pomenemo savremene pisce, među njima Džoanu Rouling i njenu seriju romana o Hariju Poteru kao glavnom junaku, ili književnicu Ketu Hopkins i roman pod nazivom *Razmažena princeza*, po materijalu koji je korišćen i od kojeg su projektovane slike svetova koji se začinju u

mašti krajevi događanjima ne mogu se naslutiti. Velika naratorska snaga koju pomenuti pisci poseduju, i nadahnutost novim načinom artikulisanja ljudskoga kroz slike i pojave neviđenog, a zamišljenog, ukida vreme stvarajući svest kod čitalaca o univerzalnim traganjima za saznanjem, ne samo vidljivog, sadržanog u vizuelnim predstavama, već i podsvesnog kojim se otkrivaju različiti aspekti i suštine shvatanja i oblikovanja lepota novih značenja, što se iz prevoda i originala može zaključiti.

S obzirom na to da smo navedene karakteristike romana za decu kao epske strukture naveli, neophodno je osvrnuti se na pojmovno određenje recepcije kao metoda koji podrazumeva prihvatanje romana u celini ili delova (odlomaka) romana koji se najčešće nalaze u udžbenicima (čitankama) ili lektira iz stranih književnosti. Uz tumačenje pojma recepcije neophodno je ukazati na funkcije koje se prevodom ostvaruju (Jaus 1978).

U *Rečniku književnih termina* pojam recepcije objašnjen je na sledeći način: „Primanje i istorija delovanja nekog teksta, nekog autora ili nekog strujanja u književnosti na čitaoca, na društvenu, istorijski ili po uzrastu određenu grupu čitalaca, čitalačke publike uopšte u zemlji ili van nje” (Rečnik 1986:858). U vezi s tim bitno je odrediti čitaočev horizont otkrivanja u odnosu na trijadu: pisac – književno delo – čitalac. Istraživanja nemačkih naučnika M. Naumana, Z. Šmita i drugih ukazuju na direktnu vezu sa teorijom komunikacije, jer čitalac, čitanjem književnog dela, komunicira sa piscem. Suština teorije recepcije i teorije komunikacije nije samo u tome da čitalac primi tekst, već je od velikog značaja povratna informacije recipijenta.

Istraživanjem prevoda engleskih romana za decu i mlade, osim pisaca kao nosilaca ideja, poruka, slika junaka i njihovih akcija, posebno mesto pripada prevodiocima jer oni, prevođenjem, stvaraju mogućnost čitanja sa originala na jezik cilja. Svako napisano ili prevedeno delo ne izaziva reakciju ili interesovanje čitalaca podjednako. Iz sprovedenog istraživanja saznali smo da čitaoci svoja interesovanja ispoljavaju pretraživanjem web stranica drugih biblioteka s namerom da dođu do podataka o tome šta je novo u literaturi za decu na engleskom jeziku, koje se izdavačke kuće zauzimaju da prevode i štampaju. Mnoga dela koja privlače pažnju mladih, nemaju estetsku vrednost, ali ih akcije i fantastika privlače i odводе u daleke i tajanstvene svetove, kao i u avanture prožete naučnom fantastikom.

Problem recepcije književnog dela kao umetnosti reči, je vrlo složen, ne samo po mišljenjima književnih kritičara, istoričara i prevodilaca, već i samih pisaca. Navešćemo nekoliko misli s ciljem da pokažemo da knjiga, naročito knjiga za decu, živi sa čitaocem i njegovim interesovanjima da je u sebi doživi i dogradi. Pesnik Dušan Matić kaže: „Sudbina poezije nije u rukama onog koji je piše, već u glasu onog koji je čita”. Lingvista Ingar-den ističe da čitalac ne može da „aktuelizuje bilo koje aspekte, nego one koje sugerise delo”. Poljski pisac Jan Parandovski potencira snagu i moć reči: „I ne znajući ništa o tome, čitalac je saučesnik u stvaranju dela i to mnogo pre nego što ono do njega dopre. On se nalazi uz pisca u časovima kolebanja, borbe i odlučivanja. Pisac oseća na sebi njegov pogled, očekuje njegov osmeh ili suze, spreman je na ustupke kad zapazi da se namrštio od nestrpljenja, nezadovoljstva ili gneva, a ponekad baš i u tome nalazi podsticaj da ga još više draži i ljuti” (Preuzeto iz: Milinković 2012: 173).

Literatura

- Andrić, Ivo. Marsel Prust. *Nađeno vreme*. Novi Sad - Beograd: Matica srpska - Nolit – Narodna knjiga. 1983.
- Defoe, Daniel. *Robinson Crusoe*. London: Penguin Books. 1994.
- Hant, Piter. *Tumačenje književnosti za decu*, ključni eseji iz međunarodne priručne enciklopedije književnosti za decu. Priredila Zorana Opačić, prevod sa engleskog Nataša Janković. Beograd: Učiteljski fakultet. 2013.
- Hlebec, Boris. *Opšta načela prevodjenja*. Beograd: Beogradska knjiga. 2009.
- Hopkins, Keti. *Razmažena princeza*. Beograd: Alnari. 2009.
- Ingarden, Roman. *O saznavanju književnog umetničkog dela*. Beograd: SKZ. 1971.
- Jaus, Hans Robert. *Estetika recepcije* (prevela Drinka Gojković). Beograd: Nolit. 1978.
- Kerol, Luis. *Alisa u zemlji čuda*. Novi sad: ITP „ZMAJ“.1998.
- Lešić, Zdenko. *Jezik i književno djelo*. Sarajevo: Svjetlost. 1982.
- London, Džek. *Glas divljine*. Beograd: Rad. 1963.
- Mešonik, Anri. *Poetika prevodjenja*, u: Babić (1979:154-164). 1979.
- Milinković, Miomir. *Književnost za decu i mlade, poetika*. Užice: Učiteljski fakultet. 2012.
- Mišić, Danijela. *Libraries – sources of knowledge in modern world of education and science*, u: *Obrazovne inovacije u informacionom društvu*, Zbornik radova, Beograd: SAO. 2013.
- Najt, Erik (b.g.) *Lesi se vraća kući*.
- Rečnik književnih termina*, Beograd: Nolit. 1986.
- Sibinović, Miodrag. *O prevodjenju*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. 1983.
- Swift, Jonathan. *Gulliver's Travels*. London: Harper Press. 2010.
- Tven Mark. *Doživljaji Toma Sojera*, prevod Stanislav Vinaver. Beograd: Mlado pokolenje. 1968.

Danijela Mišić

University in Niš

Pedagogical faculty in Vranje

RECEPTION OF ENGLISH NOVEL FOR CHILDREN AND YOUNG PEOPLE TRANSLATED INTO SERBIAN LANGUAGE AND LANGUAGE PERCEPTION

Summary

In this paper the author considers the problem of reception of English novel for children and young people translated into Serbian language. Considering the fact that novel as an epic form has aesthetic, cognitive and cultural function, many poetic researches of the novel in a wider European context point to a specific internal organization – structure which is the subject issue of a specific review, primarily of translation. The power of individual observation of real or fantastic images, linguistic elements, figures of speech leads to recipients' personal attitudes, which enables them to experience what has been described or told. Our deliberation of the ways of reception shall be realized on a few chosen examples from the school and optional reading material.

Key words: Reception, English novel for children, translation, perception, language